

DIAGNOZA STANU EDUKACJI KULTUROWEJ W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM

Badanie w ramach programu NCK
„Bardzo Młoda Kultura 2019–2021”

Maciej Białous

Białystok 2019

Autor:
Maciej Białous

Projekt okładki:
Małgorzata Masłowiecka-Tomaszczuk

Przygotowanie do druku:
Barbara Popławska

Zdjęcia wykorzystane w wydawnictwie powstały podczas realizacji projektów grantowych w ramach konkursu „Zapraszamy do Gry – Lokalne Projekty Edukacji Kulturowej”, organizowanego przez WOAK w ramach zadania Bardzo Młoda Kultura, dofinansowanego ze środków finansowych Narodowego Centrum Kultury w ramach programu Bardzo Młoda Kultura.

ISBN 978-83-60308-48-6

Wydawca:

Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku,
ul. Kilińskiego 8, 15-950 Białystok,
e-mail: woak@woak.bialystok.pl; www.woak.bialystok.pl

Współpraca:

Laboratorium Badań
i Działań Społecznych

Fundacja Laboratorium Badań i Działań Społecznych „SocLab”
ul. Zwierzyniecka 17/16, 15-312 Białystok,
e-mail: soclab@soclab.org.pl, www.soclab.org.pl

Druk:
ARTSIGMA – Drukarnia Cyfrowa, ul. Składowa 12, 15-399 Białystok, www.artsigma.pl

Spis treści

Wstęp	5
O projekcie BMK w województwie podlaskim	6
Nota metodologiczna	8
Wyniki diagnozy	7
I Obszar: Miejsce edukacji kulturowej w politykach publicznych na poziomie województwa	10
Pojęcie edukacji kulturowej w dokumentach regionalnych	10
Edukacja kulturowa a instytucje regionalne	21
II Obszar: Mapowanie zasobów instytucjonalnych w województwie	24
Mapa instytucji kultury w województwie	24
Mapa instytucji oświaty w województwie	30
Udział organizacji pozarządowych w Programie	32
III Obszar: Obszary strategicznej interwencji w skali województwa w ramach BMK	35
Obszary z dużym potencjałem rozwoju edukacji kulturowej:	35
Obszary problemowe wymagające wsparcia w zakresie edukacji kulturowej	38
IV Obszar: Diagnoza potrzeb odbiorców ostatecznych (dzieci i młodzieży) w zakresie edukacji kulturowej	41
Jakich odbiorców ostatecznych wspiera BMK	41
Jak wygląda wsparcie odbiorców ostatecznych w ramach działań i zasobów Operatora regionalnego	42
Podsumowanie diagnozy	43
Decyzje strategiczne Operatora w zakresie budowania systemu wsparcia edukacji kulturowej	43
Decyzje strategiczne Operatora dotyczące budowania partnerstwa kultury i edukacji	44
Decyzje strategiczne Operatora dotyczące odbiorców ostatecznych	45
Bibliografia	47

Wstęp

Niniejszy raport podsumowuje dane zebrane w ramach diagnozy stanu edukacji kulturowej w województwie podlaskim, realizowanej przez Zespół złożony z pracowników Fundacji SocLab oraz Wojewódzkiego Ośrodka Animacji Kultury w Białymstoku – Operatora Programu Podlaski Pomost Kultury w roku 2019.

Zasadniczym celem badania jest diagnoza stanu edukacji kulturowej w województwie podlaskim, szczególnie w kontekście działań prowadzonych w latach 2016–2018 w ramach Programu Bardzo Młoda Kultura / Podlaski Pomost Kultury.

W raporcie używane są następujące skróty:

skrót	pełna nazwa
BMK	Bardzo Młoda Kultura
PPK	Podlaski Pomost Kultury
WOAK	Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku
NCK	Narodowe Centrum Kultury
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
TIK	Technologie Informacyjno-Komunikacyjne
BDL GUS	Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
SIO	System Informacji Oświatowej

O projekcie BMK w województwie podlaskim

Operatorem regionalnym jest Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku. Jako regionalna instytucja kultury WOAK jest ważnym podmiotem ożywającym życie kulturalne oraz dbającym o ochronę dziedzictwa kulturowego w województwie podlaskim. Instytucja ta dba również o podnoszenie kompetencji kadr kultury, prowadząc m.in. szkolenia, kursy, warsztaty oraz studia podyplomowe.

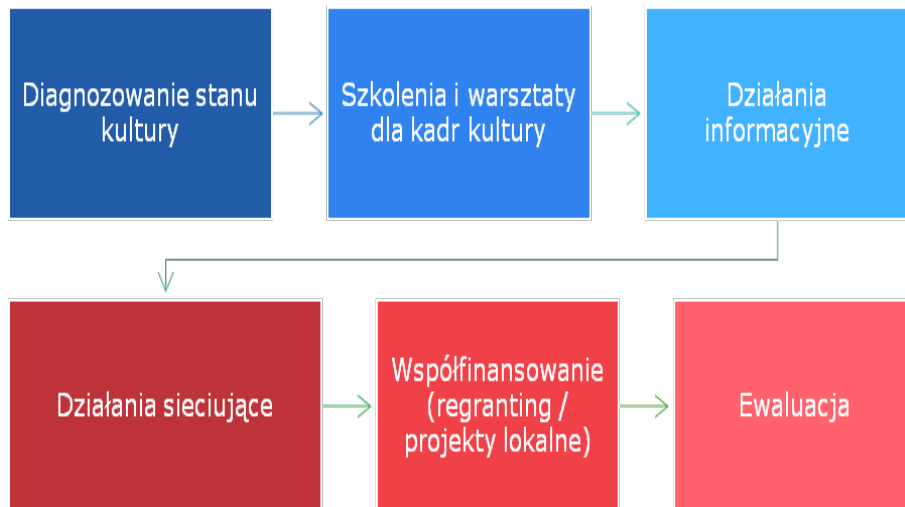
Adresatami Podlaskiego Pomostu Kultury są dwie podstawowe kategorie osób. Po pierwsze, są to młodzi ludzie (dzieci, młodzież), mieszkańcy województwa podlaskiego oraz – szerzej – społeczności lokalne, do których należą i które również mogą korzystać z zaangażowania młodzieży w PPK. Drugą kategorię adresatów stanowią przedstawiciele kadr kultury, przede wszystkim te osoby, które są faktycznie zaangażowane w pracę z młodzieżą. Mogą to być zarówno pracownicy instytucji kultury, organizacji pozarządowych czy niezależni animatorzy i artyści. Osobno należy zwrócić uwagę na nauczycieli, których miejsce w polu kultury jest odrębne, niemniej kluczowe dla rozwoju edukacji kulturowej.

W Programie – zarówno w latach 2016–2018 jak i w drugiej jego edycji – przewidziano realizację szeregu zadań, które zostały przedstawione skróto na schemacie poniżej. Wychodzą one bezpośrednio z głównych założeń PPK, które – na podstawie informacji zamieszczonych na stronie internetowej (pomost.woak.bialystok.pl) – można przedstawić następująco:

- poszerzyć krąg młodych osób, które mogą uczestniczyć w edukacji kulturowej;
- wzmocnić wiedzę, umiejętności i kompetencje osób, które zajmują się edukacją kulturową (a więc instruktorów, animatorów, nauczycieli), tak, by byli skuteczniejsi;
- stworzyć możliwości i płaszczyzny współpracy osób zajmujących się edukacją kulturową, zwłaszcza tych ze sfery edukacji i tych ze sfery kultury (wiemy, że z taką współpracą jest krucha);
- uświadomić znaczenie edukacji kulturowej, zwłaszcza w kręgach odpowiedzialnych za lokalną politykę społeczno-kulturalną.

W tym celu w okresie 2016–2018, w cyklach rocznych, organizowano szereg zadań. Częściowo prowadzone były one równoległe, częściowo natomiast wynikały z siebie nawzajem. Każdego roku prowadzone były badania diagnozujące kondycję edukacji kulturowej w regionie lub wycinków życia kulturalnego ważnych z perspektywy Programu (np. rola WOAK w regionalnym polu kultury, stan amatorskiego ruchu artystycznego). Organizowano szkolenia i warsztaty dla kadr kultury. Podejmowano się działań informacyjnych, zachęcających do udziału w programie, przedstawiających jego możliwości oraz streszczających istotne wnioski z prowadzonych diagnoz. Próbowano zacieśniać więzi pomiędzy animatorami i edukatorami kultury poprzez działania sieciujące (prócz szkoleń i warsztatów, np. konferencje, dyskusyjne fora kultury). Bardzo istotną częścią Programu było współfinansowanie projektów edukacji kulturowej poprzez projekty lokalne (konkursy regrantingowe). Wymienione wyżej działania podlegały ewaluacji w cyklach rocznych, aby Operator miał refleksyjny wgląd w mocne i słabe strony Programu oraz mógł optymalizować działania w kolejnych jego latach.

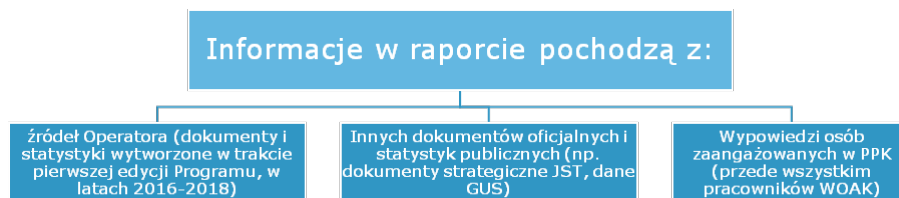

Nota metodologiczna

Dane prezentowane w raporcie mają następujący zakres czasowy: w przypadku analizy danych zastanych wzięto pod uwagę najbardziej aktualne, dostępne w czasie przeprowadzania badania (lipiec–sierpień 2019 r.) dane. Dla przykładu dane dostępne w Banku Danych Lokalnych (BDL GUS) dotyczą w większości roku 2018, podczas gdy dostępne dokumenty strategiczne powstawały wcześniej, niektóre nawet przed 2010 rokiem. Ponadto wykorzystano dokumentację wytworzoną w ramach pierwszej edycji Programu Podlaski Pomost Kultury w latach 2016–2018.

Informacje przedstawione w raporcie pochodzą z analizy danych zastanych oraz wypowiedzi osób zaangażowanych w PPK. Źródła danych zastanych są dwojakie (co zostało przedstawione na schemacie poniżej). Z jednej strony czerpano z dokumentów i statystyk wyprodukowanych przez Operatora w latach 2016–2018 na potrzeby pierwszej edycji Programu (m.in. sprawozdania, ewaluacje, diagnozy). Z drugiej – odwoływano się do publicznie dostępnych dokumentów oraz statystyk, przede

wszystkim dotyczących wskaźników kultury w województwie podlaskim (dane GUS, SIO) oraz regionalnej i lokalnych polityk kulturalnych (dokumenty strategiczne samorządów). Ponadto w raporcie pojawiają się opinie pochodzące od osób zaangażowanych w PPK, przede wszystkim pracowników WOAK oraz współpracujących przy programie przedstawicieli Fundacji SocLab. Informacje zostały pozyskane podczas wywiadu grupowego na temat funkcjonowania projektu w latach 2016–2018, przeprowadzonego w pierwszej połowie września 2019 r. z koordynatorem Podlaskiego Pomostu Kultury oraz opiekunami projektów lokalnych, a także rozmów indywidualnych dotyczących konkretnych aktywności w ramach PPK.

Wyniki diagnozy

I Obszar: Miejsce edukacji kulturowej w politykach publicznych na poziomie województwa

Pojęcie edukacji kulturowej w dokumentach regionalnych

Istnieje szereg dokumentów, których zakres może być przynajmniej częściowo zbieżny z obszarem edukacji kulturowej. W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że analiza dokumentów strategicznych jednostek samorządu terytorialnego (JST) w województwie podlaskim (na poziomie gmin, powiatów i województwa) została przeprowadzona przez zespół badawczy Programu Bardzo Młoda Kultura/ Podlaski Pomost Kultury w 2016 r. na potrzeby „Diagnozy stanu edukacji kulturowej w województwie podlaskim” (Białous i in. 2016: 76–94). Całość dokumentu dostępna jest na stronie internetowej programu (www.pomost.woak.bialystok.pl), poniżej skopio- wano wnioski podsumowujące te analizy.

- Objętość tekstu dotyczącego spraw kultury i edukacji w dokumentach strategicznych ma związek z rodzajem gminy. Zróżnicowanie subregionalne jest tutaj mniej widoczne, jednak zauważono, że dobrze prezentują się pod tym względem gminy powiatu białostockiego, do najsłabszych należą natomiast gminy powiatu wysokomazowieckiego.
- W analizowanych dokumentach strategicznych na poziomie gmin termin „edukacja kulturowa” nie funkcjonuje w ogóle, a „edukacja kulturalna” jedynie marginalnie. Pojawia się on przede wszystkim jako jedno z zadań instytucji kultury (natomiast już nie jako zadanie placówek edukacyjnych).
- W analizach SWOT [w opisywanych dokumentach – przyp. Autora] kwestie związane z edukacją i kulturą częściej przedstawiane są jako terazniejsze lub potencjalne atuty, rzadziej jako słabe strony. Problemy związane z tymi sferami stosunkowo najczęściej pojawiają się w dokumentach strategicznych gmin wiejs-

kich oraz tych, które w najmniejszym stopniu uwzględniły w swoich analizach ten temat.

- Mocne strony analiz SWOT zwracały uwagę na cztery podstawowe wątki: zalety związane ze specyfiką kultury lokalnej (w tym kultury tradycyjnej) oraz zróżnicowaniem kulturowym; z potencjałem i aktywnością instytucji lokalnych; z aktywnością pozainstytucjonalną; z wysokimi kompetencjami odbiorców kultury.
- W słabych stronach analiz SWOT najczęściej uwypuklano niedostatki instytucjonalne i infrastrukturalne oraz niedostateczne możliwości finansowania lokalnych instytucji.
- Szanse rozwoju kultury, według analiz SWOT, leżą przede wszystkim w możliwościach pozyskiwania pozabudżetowych środków finansowych oraz efektywniejszego zarządzania instytucjami; rozwoju turystyki kulturowej oraz kulturowaniu lokalnej specyfiki kulturowej, w tym zróżnicowania kulturowego.
- Zagrożenia w analizach SWOT dotyczyły przede wszystkim kwestii finansowych. Dominuje w nich perspektywa JST jako podmiotu zobowiązanego do utrzymania instytucji edukacyjnych i kulturalnych przy ograniczonym budżecie.
- Na podstawie analizy strategii gmin województwa podlaskiego można stwierdzić, że Białystok prezentuje się jako miasto przyjmujące wyjątkową dla regionu perspektywę rozwoju. Koncentruje się ona na kulturze jako sektorze gospodarki, który powinien przynosić zyski i być innowacyjny.
- Analizy SWOT na poziomie powiatów poruszają podobne wątki jak analizy gminne, choć kładą nieco większy nacisk na potencjalne zagrożenia (głównie natury finansowej).
- Analiza SWOT na poziomie wojewódzkim kładzie większy niż w strategiach gminnych nacisk na współpracę różnych podmiotów zaangażowanych w tworzenie oferty kulturalnej. Jest to tym bardziej istotne, że współpraca

międzysektorowa to jeden z podstawowych celów programu Bardzo Młoda Kultura / Podlaski Pomost Kultury.

- Według regionalnego programu rozwoju kultury głównym adresatem edukacji kulturowej (kulturalnej) powinny być dzieci i młodzież (tamże: 92–94).

Poniżej zostaną przedstawione efekty kwerendy dokumentów strategicznych na poziomie regionu, począwszy od **Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020**.

**edukacja kulturowa
traktowana jest
zamiennie z pojęciem
edukacji kulturalnej**

W dokumencie tym sformułowania „edukacja kulturowa” oraz „edukacja kulturalna” nie pojawiają się. Wątek edukacji omawiany jest przede wszystkim w kontekście rynku pracy – potrzeby specjalizowania kształcenia w kierunkach handlu zagranicznego, marketingu, języka biznesowego, prawa, wymiany studentów. Rozpoznaje się potrzebę sprawnego, wysokiej jakości systemu edukacji, który ma być w pierwszej kolejności dopasowany do potrzeb gospodarczych.

W pewnym sensie kwestia edukacji kulturowej mieści się w poruszanych w Strategii wątkach związanych z wielokulturowością regionu. Peryferyjne położenie województwa, jako regionu granicznego Unii Europejskiej, wiąże się z szeregiem ograniczeń, ale według Strategii jest również szansą rozwoju poprzez intensyfikację współpracy, przede wszystkim z Białorusią, ale również w ramach przestrzeni bałtyckiej. Wyrażonymi wprost priorytetami są współpraca gospodarcza i polityczna (w ramach samorządów, społeczeństwa obywatelskiego), ale pojawia się tutaj również wątek wspólnego (transgranicznego) dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Wydaje się, że dziedzictwo to nie jest traktowane w dokumencie jako wartość autoteliczna czy ważny element konstruowania współczesnej tożsamości regionalnej, ale raczej jako atrakcja turystyczna, zresztą niewystarczająco promowana na zewnątrz.

Strategia wspomina również o konieczności zaspokajania potrzeb osób starszych. Wśród potrzebnych usług zwraca się uwagę również m.in. na rozrywkę i edukację, brak jednak ich dokładniejszego opisu.

W **Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020** sformułowania „edukacja kulturowa” oraz „edukacja kulturalna” również się nie pojawiają.

Rozdział zatytułowany „Edukacja i poziom wykształcenia” skupia się przede wszystkim na prezentacji statystyk dotyczących poziomu wykształcenia mieszkańców oraz infrastruktury edukacyjnej w regionie. Odnotowuje również placówki pozaszkolne, „specjalnie powołane domy kultury dla dzieci i młodzieży, oraz instytucje kulturalne i oświatowe przeznaczone dla dorosłych, które udostępniane są dzieciom” (Strategia Polityki...: 69). W dokumencie wskazane są statystyki takich placówek za lata 2011–2012. Według dokumentu w 2011 r. na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 21 placówek z zakresu wychowania pozaszkolnego, w tym: młodzieżowe domy kultury – 2, ognisko pracy pozaszkolnej – 1, międzyszkolne ośrodki sportowe – 2, pozostałe – 16. Z ich usług skorzystało 14 053 osób. Udział w zajęciach artystycznych wzięło – 4 714 osób, w technicznych – 640, sportowych – 4 430 i innych – 4 269. Z informacji Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2012 wynika, że na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało: 316 świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży, 271 bibliotek publicznych, 135 domów kultury, 506 obiektów sportowych, 943 boisk przyszkolnych (tamże: 70).

W analizie SWOT obszaru edukacji „Prowadzenie przez różne instytucje zajęć pozaszkolnych skierowanych do dzieci i młodzieży” jest wyszczególnione jako silna strona, a dalsze rozbudowywanie tej oferty jako szansa, wątek ten nie jest jednak w żaden sposób rozwinięty.

Rozdział zatytułowany „Zaspokajanie potrzeb kulturowych” zwraca uwagę na wielokulturowość regionu, skupia się jednak przede wszystkim na omówieniu danych statystycznych dotyczących instytucji kultury w województwie (aktualne dane dotyczące liczby instytucji kultury w województwie zostaną zaprezentowane niżej). Marginalnie pojawiają się treści, które wiązać można z edukacją kulturową, np. Autorzy podkreślają „aktywność organizacji pozarządowych, w tym mniejszości narodowych, szczególnie w zakresie działań twórczych, edukacyjnych i regionalnych” (tamże: 87).

Strategia Polityki Społecznej, podobnie jak Strategia Rozwoju Województwa, stawia za cel edukację seniorów oraz – czym najbardziej zbliża się do pojęcia edukacji kulturowej – „edukację w zakresie kształtowania kompetencji kulturowych” (tamże: 136), przy czym cel ten nie jest szerzej opisany, wskazuje się jedynie, że jego wdrażanie oprze się na Programie Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2020.

W **Programie Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2020** pojęcie „edukacja kulturowa” nie pojawia się, natomiast „edukacja kulturalna” została uwzględniona w analizie SWOT. Jako słabą stronę kultury w regionie uznano „nikłe powiązanie edukacji szkolnej oraz programów szkół wyższych z edukacją kulturalną” (Program Rozwoju Kultury...: 13).

We wstępie do Programu zauważono, że w „województwie podlaskim, które nie jest ani zagłębiem przemysłowym ani centrum finansowym, kultura powinna być jednym z najistotniejszych czynników rozwoju i modernizacji. Tymczasem tak nie jest, i co więcej, w powszechnej świadomości bardzo rzadko kultura łączona jest z problemem rozwoju regionalnego” (tamże: 3–4). Z pewnością sygnalizuje to potrzebę rozwoju kultury, również w obszarze świadomości społecznej, co – jak można przypuszczać – może dokonać się w procesach edukacji kulturowej.

W celach strategicznych sformułowanych w Programie pojęcie „edukacji kulturalnej” jednak już się nie pojawia. Można odnaleźć tam pokrewne sformułowania, takie jak „upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym” (cel: Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego) (tamże: 16). Miałoby ono sprzyjać integracji społecznej oraz rozwojowi tożsamości lokalnej i regionalnej. Dwa zadania opisane w ramach tego celu można powiązać wprost z „upowszechnianiem wiedzy”. Chodzi o działania: „1.7.ochrona tożsamości kulturowej regionu, jego wielokulturowości, ze szczególnym uwzględnieniem działań w zakresie edukacji regionalnej, 1.8. prowadzenie wielokierunkowych działań promocyjnych, szkoleniowych i edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o roli, znaczeniu i konieczności zachowania dziedzictwa kulturowego” (tamże). Warto zwrócić uwagę, że wprowadzone tu zostaje kolejne pojęcie – „edukacji regionalnej”, które nie jest jednak przez Autorów zdefiniowane, nie jest również wyjaśniona jego relacja z edukacją kulturową czy upowszechnianiem wiedzy o dziedzictwie.

Cel strategiczny „Efektywne zarządzanie w kulturze, edukacja w zakresie kształcenia kompetencji kulturowych” (wspomniany również w Strategii Polityki Społecznej...) zwraca uwagę na „niedostateczne kompetencje kulturowe” mieszkańców, które stanowią jedną z kluczowych barier uczestnictwa w kulturze (tamże: 18). W związku z tym proponuje się dwa działania: „4.3 tworzenie programów kształcących w dziedzinie regionalnej polityki kulturalnej, uwzględniającej specyfikę kulturalną naszego regionu oraz rozpoznawanie problematyki współczesnej, 4.4. tworzenie i realizacja programów edukacji kulturowej służących kształtowaniu kompetencji kulturowych jako wszechstronnego procesu kształtowania człowieka. Celem realizowanych projektów winien być wzrost uczestnictwa w życiu kulturalnym województwa, szczególnie dzieci i młodzieży. Zakres ten obejmuje również kształcenie artystyczne i wychowanie estetyczne” (tamże). Jak widać, są one sformułowane – podobnie zresztą jak cały dokument – bardzo ogólnikowo, tak, że trudno jest jednoznacznie odczytać, kto powinien zająć się tworzeniem tych programów i projektów, nie mówiąc już o określeniu wskaźników realizacji działań.

Cel strategiczny „Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze” (tamże: 19) zakłada m.in. działanie określone jako „stwarzanie warunków do rozwoju uzdolnień i talentów, wiedzy i umiejętności niezbędnych do aktywnego uczestnictwa w działalności artystycznej, szczególnie dzieci i młodzieży” (tamże), jednak ponownie nie jest to w żaden sposób doprecyzowane.

Wątek edukacji pojawia się wreszcie w celu strategicznym „Stwarzanie warunków do dialogu międzykulturowego, wspieranie inicjatyw mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych” (tamże: 21). Pojawiają się tu dwa działania: „wspieranie programów i projektów edukacyjnych, szczególnie wśród dzieci i młodzieży, dotyczących wzajemnego poznania i zrozumienia historii, tradycji i obyczajów narodów i grup etnicznych zamieszkujących nasze województwo; tworzenie warunków do zachowania odrębności kulturowej poprzez wspieranie między innymi nauczania języków ojczystych mniejszości narodowych i etnicznych, tworzenia instytucji mniejszości narodowych, badań naukowych, działań chroniących zabytki kultury materialnej i in.” (tamże). Jeden z nich skierowany jest przede wszystkim do przedstawicieli mniejszości i ma ułatwiać im prowadzenie edukacji kulturowej grup własnych, drugi ma na celu budowanie i wzmacnianie dialogu międzykulturowego

w województwie podlaskim. Podobnie jak w przypadku innych celów i działań, brakuje precyzji w określeniu podmiotów odpowiedzialnych za te działania, chociaż praktyka aktywności kulturalnej w regionie podpowiada, że jest to obszar realizowany w dużej mierze przez organizacje pozarządowe.

Należy również podkreślić, że w Programie, podobnie jak w innych, w tym omówionych wyżej dokumentach, edukacja kulturowa w województwie podlaskim rozumiana jest często jako edukacja międzykulturowa, konieczna ze względu na zróżnicowanie kulturowe regionu.

Najnowszym dostępnym dokumentem strategicznym w obszarze sportu i turystyki jest **Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego Województwa Podlaskiego w latach 2010–2015**.

Termin „edukacja” jest używany w tym dokumencie przede wszystkim w kontekście edukacji ekologicznej i przyrodniczej. Sformułowanie „edukacja kulturowa” pojawia się w nim marginalnie. W opisie wojewódzkich instytucji kultury zwrócono uwagę, że edukacja kulturowa, szczególnie dzieci i młodzieży, a także animacja amatorskiego ruchu artystycznego oraz kształcenie kadr kultury to zadania Wojewódzkiego Ośrodka Animacji Kultury (WOAK) (Program Rozwoju Turystyki... część analityczna: 45).

Ponadto Autorzy dokumentu zwracają uwagę, że istotne dla rozwoju turystyki jest inwestowanie środków również w inne, pokrewne obszary, m.in. kulturę oraz edukację. Rozwój turystyki w województwie podlaskim powinien opierać się na wykorzystaniu walorów dziedzictwa kulturowego (oraz walorów przyrodniczych). Dokument zwraca uwagę, że atrakcyjność turystyczną regionu podwyższają liczne „tradycje i obyczaje lokalne”, które są podtrzymywane zarówno jako żywy element lokalnej kultury, jak i promocji na zewnątrz (tamże: 55).

W części strategicznej opracowania zauważa się, że programy edukacyjne mogą być traktowane jako produkty turystyczne. Opis celu operacyjnego „Budowa oferty turystycznej skierowanej do dzieci i młodzieży oraz rodzin z dziećmi” zakłada „powstanie atrakcyjnej oferty edukacyjnej i rekreacyjnej tworzonej z myślą o dzieciach i młodzieży oraz całych rodzinach, dostosowanej do ich potrzeb

i możliwości. [...] Podlaskie ma szczególną rolę do odegrania w kształtowaniu świadomości i wychowaniu przyszłych pokoleń Polaków w poszanowaniu środowiska naturalnego oraz kształtowaniu takich wartości jak tolerancja i poszanowanie dla różnorodności kulturowej i religijnej. Należy szczególnie zadbać o jak najlepszą, również jakościowo, ofertę dla tej grupy. Bardzo istotnym elementem wypełniającym ten cel jest zapewnienie odpowiedniej oferty dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej” (Program Rozwoju Turystyki... część strategiczna: 20). Przykładowe projekty wpisujące się w ten cel to, zdaniem Autorów, np. budowa placów zabaw, ogólnie dostępnych ogródków jordanowskich, sal kinowych, organizacja koncertów, imprez dla dzieci, imprez sportowych itp. (tamże: 94). Choć nie zostało to wyrażone wprost, można założyć, że istotnym wsparciem infrastrukturalnym dla działań edukacyjnych powinno być – określone jako jeden z celów operacyjnych – tworzenie sieci parków kulturowych. Autorzy uważają, że „[w] przypadku województwa podlaskiego sieć Parków Kulturowych winna być oparta o systematycznie rewitalizowane obszary miast, istniejące szlaki turystyki religijnej i szlaki kulturowe oparte o tradycje i zwyczaje wielu kultur i narodów zamieszkujących region z uwzględnieniem obszarów przygranicznych i możliwej transgraniczności tych Parków” (tamże: 16).

W obszarze edukacji na stronach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego jako obowiązujący figuruje dokument **Program Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego do 2013 roku**.

W dokumencie jednym z założonych celów strategicznych rozwoju edukacji było „wychowanie patriotyczne i zwiększenie roli edukacji kulturalnej” (Program Rozwoju Edukacji... 2007: 4). Na ów cel strategiczny miały się złożyć cztery streszczone poniżej cele szczegółowe (tamże: 45–47):

- „Dążenie do czerpania z bogactwa wielu kultur”. Jego realizacja miała oprzeć się na kilku działaniach: realizacji programów edukacji regionalnej, kształtujących postawy harmonijnego współżycia z mniejszościami narodowymi i etnicznymi, a także stwarzanie warunków do pielęgnowania ich tradycji; umożliwienie zachowania odrębności narodowościowej, m.in. poprzez nauczanie języków mniejszości narodowych i etnicznych; uwzględnienie w programach edukacyjnych i wychowawczych wiedzy o kulturze polskiej i kulturach mniejszości

narodowych i etnicznych; stwarzanie możliwości prezentacji dorobku kultury polskiej i kultury mniejszości narodowych i etnicznych w szkole i w środowisku lokalnym. Przede wszystkim chodziłoby więc o dostosowanie programów edukacyjnych i wychowawczych do potrzeb faktycznej, zróżnicowanej kulturowo struktury mieszkańców regionu. Pisano jednak również o potrzebie doskonalenia zawodowego nauczycieli i wychowawców „w zakresie wiedzy o sztuce, literaturze, muzyce, plastyce, filmie” (tamże: 46).

- „Kształtowanie postawy patriotycznej integralnym elementem procesu wychowania”. Cel ten formułował konieczne działania w sposób mniej precyzyjny, odwołując się ogólnikowo do procesu kształtowania postaw. Pisano o konieczności: „przekazu tradycji narodowych i umiłowania języka ojczystego; działania na rzecz poczucia szacunku wobec własnego państwa; stawiania wymagań w zakresie właściwej postawy ucznia wobec symboli narodowych (godło, hymn, flaga); pogłębiania uczucia przynależności do wspólnoty obywateli państwa polskiego” (tamże).
- „Dążenie do utożsamiania się młodzieży z małymi ojczyznami”. Planowane działania zakładały: „popularyzację regionu przy pomocy form aktywności nauczycieli i uczniów; realizację kalendarza imprez z uwzględnieniem tradycji mniejszości narodowych i etnicznych; promocję osiągnięć kulturowych danego regionu; gromadzenie opracowań i publikacji o regionie” (tamże: 47).
- „Stworzenie możliwości rozwoju różnorodnych form kształcenia mniejszości narodowych”. Wspomniane możliwości dotyczą kwestii infrastrukturalnych (odpowiednie warunki do edukacji), dydaktycznych (programy nauczania dostosowane do potrzeb, możliwość uczenia się języków mniejszości), konieczności podwyższania kompetencji nauczycieli oraz promocji sukcesów uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych (tamże).

Kończąc przegląd dokumentów strategicznych należy odnotować, że brakuje dokumentów na poziomie regionu poświęconych kwestii rozwoju obszarów wiejskich.

W **Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego** liczne odniesienia do edukacji zmiierają w dwóch podstawowych kierunkach – lepszego dopasowania systemu edukacji do potrzeb rynku pracy oraz poprawy infrastruktury edukacyjnej, szczególnie w odniesieniu do edukacji przedszkolnej oraz zawodowej i średniej w celu minimalizacji przedwczesnego kończenia ścieżki edukacji wśród młodych ludzi (przede wszystkim pochodzących z obszarów wiejskich). Tak ustalone priorytety nie zostawiają wiele miejsca dla wyrażanej wprost edukacji kulturowej, chociaż niektóre opisane w programie działania mogą wychodzić naprzeciw jej potrzebom. Zostaną one syntetycznie opisane poniżej.

W Działaniu 3.1 Kształcenie i edukacja znaleźć można m.in. następujące zapisy: „Podniesienie jakości oferty edukacyjnej w zakresie kształcenia ogólnego ukierunkowanej na rozwój kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych oraz rozwijanie indywidualnego podejścia do ucznia, szczególnie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi” (Regionalny Program Operacyjny...: 84). Wzrost jakości kształcenia może być w tym przypadku stymulowany doposażaniem pracowni przedmiotowych, w tym w technologii informacyjno-komunikacyjne (TIK). „Uzupełnienie kompetencji kadry pedagogicznej na rzecz poprawy jakości kształcenia ogólnego” (tamże: 85). Potrzeba działania wynika tu z oczekiwanym położeniem większego nacisku m.in. na wykształcanie u uczniów kreatywności. W tym przypadku wskaźnikami są nabyte kompetencje nauczycieli oraz odsetek nauczycieli prowadzących zajęcia z wykorzystaniem TIK.

Jednocześnie Autorzy dokumentu podkreślają, że kultura „może być istotnym czynnikiem dynamizującym rozwój społeczno-gospodarczy województwa. Dlatego celem interwencji w tym obszarze jest efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego” (tamże: 12). Ustalono, że jednym z priorytetów inwestycyjnych (6c) będzie „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego” (tamże: 19). Ustalone w priorytecie wskaźniki mają jednak charakter dość ogólny. Dotyczą liczby uczestników kultury (odwiedzających muzea i wystawy), chronionych zabytków oraz instytucji kultury objętych wsparciem (tamże: 153-155). Jak podaje dokument, „[r]ozwój zasobów kultury będzie realizowany poprzez zakup trwałego wyposażenia wpływającego na unowocześnienie obiektów kultury, w tym m.in. sprzętu wystawienniczego, magazynowego, technicznego i multimedialnego,

przebudowie i wyposażeniu obiektów kultury w celu ułatwienia dostępu osobom niepełnosprawnym” (tamże: 154).

Edukacji kulturowej sprzyjać może również deklarowane w dokumencie wsparcie dla digitalizacji i udostępniania zasobów kulturowych znajdujących się w posiadaniu instytucji publicznych (Priorytet 2c: Wzmocnienie zastosowań TTK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia) (tamże: 146).

Podsumowując analizę dostępnych dokumentów strategicznych, można powiedzieć, że wspólne pola znaczeniowe zapisów można odnaleźć przede wszystkim w intuicyjnym łączeniu kwestii edukacji kulturalnej ze zróżnicowaniem kulturowym regionu oraz potencjalnymi korzyściami płynącymi z kontaktów międzykulturowych. Z drugiej strony w dokumentach brakuje pogłębionej refleksji na temat wykorzystywanych definicji, a czasami również brak konsekwencji w posługiwaniu się określonymi pojęciami, co może utrudniać wypracowanie spójnych działań na rzecz edukacji kulturowej jako obszaru regionalnych polityk publicznych.

Tę część opracowania zakończyć należy odpowiedzią na pytanie o stan relacji Operatora z wojewódzkimi podmiotami oświatowymi i samorządowymi (kuratorium, urząd marszałkowski) w zakresie edukacji kulturowej. Praktyka lat 2016–2018 pokazała, że współpraca występuje przede wszystkim na poziomie deklaratywnym. Podmioty rozpoznają się nawzajem i uznają wagę działań na rzecz edukacji kulturowej, nie doszło natomiast do pogłębionej ani systematycznej współpracy. Przedstawiciele Operatora zgłaszali m.in., że kuratorium oświaty zobowiązało się do przekazywania informacji na temat Programu (szczególnie wydarzeń skierowanych również do nauczycieli – szkoleń i warsztatów, konferencji) podległym placówkom oświatowym, Operator nie otrzymał jednak w związku z tym żadnych informacji zwrotnych, trudno więc określić, jak duży rzeczywisty zasięg miało tego rodzaju wsparcie. Wspomnieć można również o innej potencjalnej barierze współpracy. Co prawda nie została ona wyrażona przez osoby zaangażowane w PPK, ale pozostawałaby zbieżna z ustaleniami na temat polityki kulturalnej w Białymstoku (por. A. Celiński, M. Białous, DNA Miasta Białystok: Diagnoza stanu miejskiej polityki kulturalnej,

Białystok 2017). Podziały polityczne na poszczególnych poziomach samorządu oraz wpływ polityków na obsadę istotnych stanowisk w instytucjach kultury i oświaty sprawia, że współpraca pomiędzy określonymi podmiotami napotyka bariery natury politycznej.

Edukacja kulturowa a instytucje regionalne

Według informacji Kuratorium Oświaty w Białymstoku, instytucje wspierające system edukacji w regionie to: placówki doskonalenia nauczycieli, poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz biblioteki pedagogiczne. Na podstawie analizy danych zastanych zidentyfikowano 62 takich instytucji na terenie województwa podlaskiego (18 placówek doskonalenia nauczycieli, 40 poradni psychologiczno-pedagogicznych, 4 biblioteki pedagogiczne).

Centra Edukacji Nauczycieli nie posiadają w aktualnej (dostępnej na stronach internetowych) ofercie zajęć, które sformułowane są wprost jako edukacja kulturowa lub kulturalna. W ofercie ośrodków mieszczących się w Białymstoku, Suwałkach i Łomży znajdują się jednak szkolenia, kursy i warsztaty tematyczne, ściśle związane z edukacją kulturową. Przede wszystkim chodzi tu o wykształcanie w nauczycielach umiejętności promocji czytelnictwa, rozwijania wśród uczniów kreatywności i umiejętności samodzielnego myślenia oraz pracy w środowisku uczniów zróżnicowanych kulturowo. Centrum Edukacji Nauczycieli w Łomży oferuje również oddzielny moduł szkoleń poświęconych edukacji artystycznej (przede wszystkim plastycznej).

Wyjątkowo bogata z tej perspektywy wydaje się oferta niepublicznego Centrum Szkoleniowego Klanza, która oferuje wiele zajęć warsztatowych związanych z edukacją artystyczną i kulturową (oferta dostępna na stronie: <http://klanza.bialystok.pl/centrumszkoleniowe/warsztaty-bialystok/> [stan: 15.07.2019]).

Biblioteki pedagogiczne oferują skierowane do nauczycieli lub uczniów zajęcia z zakresu promocji czytelnictwa. Dwie z bibliotek – w Łomży i Suwałkach – oferują również na swoich stronach internetowych tzw. zestawienia bibliograficzne, czyli spisy przydatnej literatury na temat edukacji międzykulturowej oraz edukacji

wielokulturowej. Ponadto biblioteka w Suwałkach oferuje cały moduł zajęć dotyczących edukacji regionalnej, w którym kluczowe miejsce zajmują pojęcia dziedzictwa kulturowego.

Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne nie oferują zajęć, które mieściłyby się w zakresie edukacji kulturowej. Niektóre z placówek mają w ofercie zajęcia skierowane przede wszystkim do uczniów (rzadziej rodziców lub nauczycieli), które luźno można byłoby powiązać z edukacją kulturową – chodzi tu przede wszystkim o umiejętność sprawnego poruszania się w Internecie i mediach społecznościowych lub kształtowanie umiejętności kreatywnego myślenia.

Operator Programu przeprowadzał w latach 2016–2018 działania sieciujące, mające na celu budowanie i wzmacnianie środowiska instytucji również związanych ze wspieraniem edukacji kulturowej w województwie. Wśród nich należy wymienić:

1. Konferencje dające możliwość spotkania dużym grupom animatorów i edukatorów z obszaru województwa. Podczas nich przekazywano informacje o programie, sprawozdawano działania badawcze, przeprowadzano wykłady animatorów kultury z Polski. W omawianym okresie organizowano dwie konferencje rocznie. W 2016 r. w konferencji inauguracyjnej wzięło udział blisko 150 osób. Z danych ankietowych, wypełnionych przez 86 osób wynika, że byli to przede wszystkim przedstawiciele samorządowych instytucji kultury (42%), placówek oświatowych (31%) oraz organizacji pozarządowych (16%). Każda następną konferencja skupiała od kilkudziesięciu do ponad stu uczestników.
2. Dyskusyjne fora kultury. Organizowano trzy takie wydarzenia rocznie, które odbywały się często poza Białymstokiem (m.in. w Suwałkach, Łomży, Augustowie, Wojewodzinie), co dawało większe możliwości uczestnictwa animatorom i edukatorom z poszczególnych subregionów województwa. Był to cykl spotkań ludzi związanych z kulturą i edukacją – przedstawicieli różnych sektorów i podmiotów – którego celem była dyskusja na temat bieżących problemów środowiska oraz procesów edukacji kulturowej. Na każdym z forów obecnych było kilkadziesiąt zainteresowanych osób.

3. Giełdy projektów. Organizowane raz do roku giełdy dawały możliwość zapoznania się z projektami edukacji kulturowej realizowanymi w ramach Podlaskiego Pomostu Kultury, wymiany opinii, propagowania dobrych praktyk, sieciowania i integracji pomiędzy przedstawicielami kadr kultury w regionie. Na giełdach, oprócz projektów realizowanych w ramach Podlaskiego Pomostu Kultury, prezentowały się także wybrane podlaskie instytucje kultury i placówki edukacyjne oraz np. Wydział Pedagogiki i Psychologii UwB czy artyści – stypendyści marszałka województwa podlaskiego.

Należy jednak zwrócić uwagę, że zaangażowanie instytucji wspierających system edukacji w PPK było ograniczone, polegało przede wszystkim na przekazywaniu informacji dotyczących Programu oraz udziału przedstawicieli wybranych instytucji (przede wszystkim centrów edukacji nauczycieli) w wydarzeniach takich jak konferencje. Ograniczona współpraca z instytucjami wspierającymi system edukacji – zdaniem osób zaangażowanych w Program – związane jest w pierwszej kolejności z brakiem (uświadomionej) potrzeby aktywnego uczestnictwa w Programie ze strony sektora edukacji. Szerzej wątek ten zostanie opisany w dalszej części tekstu.

II Obszar: Mapowanie zasobów instytucjonalnych w województwie

Mapa instytucji kultury w województwie

Ogólna liczba instytucji kultury w województwie podlaskim w 2018 r. według danych BDL GUS została przedstawiona w tabeli poniżej:

Tabela 1. Instytucje kultury w województwie podlaskim

instytucje kultury	liczba instytucji działających w województwie podlaskim w 2018 r. [szt.]
muzea wraz z oddziałami	30
centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice	186
biblioteki i filie	230
kina	11
teatry	7
filharmonie	1
galerie i salony sztuki	9

Źródło: BDL GUS, opracowanie własne

Liczba instytucji kultury w podziale typy oraz na powiaty została przedstawiona w kolejnej tabeli. Warto zwrócić uwagę, że wskazuje ona na pewne dysproporcje w dostępie do poszczególnych typów instytucji kultury wśród mieszkańców regionu. Stosunkowo najtrudniejszy dostęp do instytucji – nie licząc gminnych centrów kultury i bibliotek, które funkcjonują właściwie w każdej gminie – mają mieszkańcy północnych i południowych rubieży województwa (przede wszystkim powiaty sejneński, siemiatycki, suwalski).

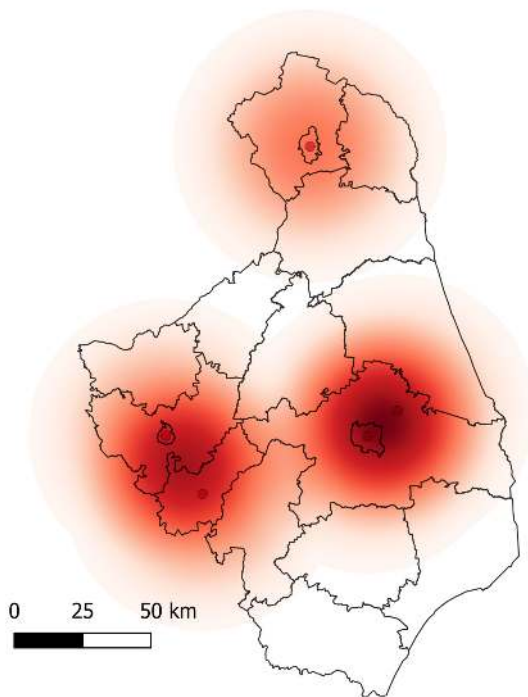
Tabela 2. Instytucje kultury w województwie podlaskim w podziale na powiaty

powiat	muzea wraz z oddziałami	centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice	biblioteki i filie	kina	teatry	filharmonie	galerie i salony sztuki
augustowski	2	7	19	1	0	0	0
bialostocki	4	23	31	1	1	0	0
bielski	2	7	11	0	0	0	0
grajewski	0	18	9	1	0	0	0
hajnowski	2	30	13	0	0	0	0
kolneński	0	11	11	0	0	0	0
łomżyński	2	10	21	0	0	0	0
moniecki	0	11	12	0	0	0	0
sejneński	2	6	8	0	0	0	0
siemiatycki	2	6	13	0	0	0	0
sokólski	1	14	18	1	0	0	0
suwalski	0	13	16	0	0	0	0
wysokomazowiecki	1	7	16	0	0	0	0
zambrowski	0	3	6	1	0	0	1
m. Białystok	8	17	17	4	5	0	4
m. Łomża	1	2	5	1	1	1	2
m. Suwałki	3	1	4	1	0	0	2
ŁĄCZNIE	30	186	230	11	7	1	9

Źródło: BDL GUS, opracowanie własne

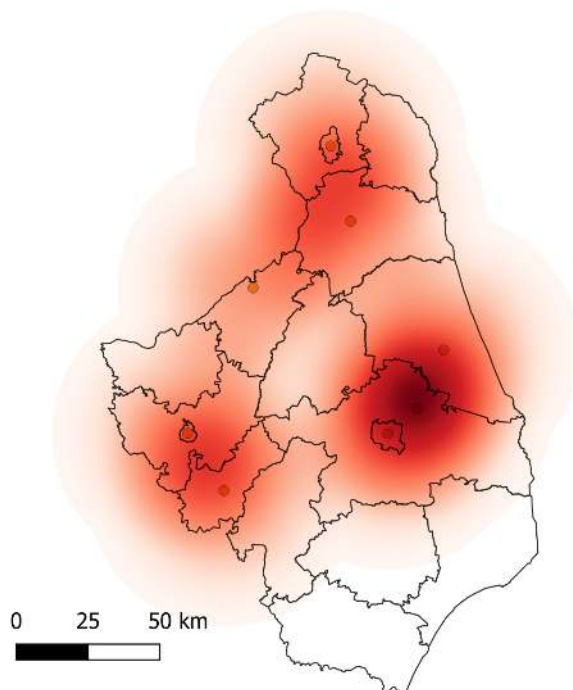
Rozkład geograficzny niektórych kategorii instytucji kultury został dodatkowo przedstawiony na mapach poniżej. Intensywność kolorów wyznacza obszary o promieniu 50 kilometrów od siedziby danej instytucji. Mapy pokazują odległości od teatrów i galerii oraz kin stałych w województwie podlaskim. Instytucje tego typu skupiają się obecnie w miastach na prawach powiatu oraz niektórych innych gminach miejskich, natomiast ich wyraźny niedobór widoczny jest na obszarze subregionu południowego.

Mapa 1. Teatry i galerie w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne, BDL GUS

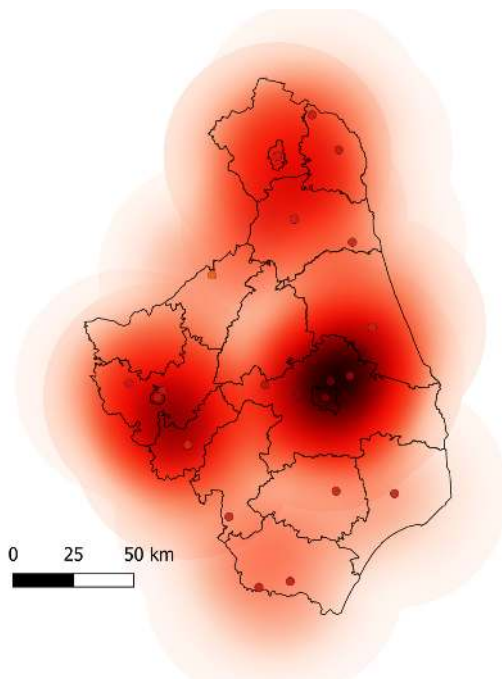
Mapa 2. Kina stałe w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne, BDL GUS

Bardziej równomiernie rozłożone są muzea i ich oddziały. Mapa poniżej pokazuje nałożone na siebie zestawienie teatrów i galerii, kin stałych, muzeów oraz ich oddziałów. Nie jest zaskoczeniem, że największy komfort mają pod względem dostępu do nich mieszkańcy Białegostoku oraz ościennych gmin, a także mieszkańcy Łomży i okolic (szczególnie na osi Łomża – Zambrów) oraz Suwałk i okolic (z widoczną rolą ośrodków takich jak Sejny – Krasnogruda oraz Augustów). Ponownie zauważyć można, że mieszkańcy południowej części województwa są w najtrudniejszym położeniu, jeżeli chodzi o dostęp do infrastruktury kulturalnej (w przypadkach niektórych gmin najbliższym ośrodkiem dysponującym rozbudowaną infrastrukturą instytucjonalną jest położona w województwie lubelskim Biała Podlaska).

Mapa 3. Teatry, galerie, muzea i ich oddziały oraz kina stałe w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne, BDL GUS

Z punktu widzenia Operatora trudno jest jednoznacznie wskazać liczbę podmiotów instytucjonalnych i charakter relacji, które nawiązano w ramach Programu w latach 2016–2018. Wynika to z dwóch podstawowych przyczyn. Po pierwsze, praktyka działania przyjęta przez Operatora nie prowadziła do wytworzenia formalnej puli partnerów lub relacji opartej na konkretnym podziale pracy (kluczowi partnerzy, ciała doradcze, współorganizacja wydarzeń itp.). Po drugie, osoby fizyczne uczestniczące w Programie mogły być przedstawicielami instytucji kultury, równolegle działając np. w organizacjach pozarządowych lub grupach nieformalnych, co nie sprzyjało (i nie doprowadziło do) ich jednoznacznej kategoryzacji. Najbardziej ewidentnym tego przykładem były konkursy na projekty lokalne, w których organizatorzy (np.

pracownicy instytucji kultury) zwracali się o środki jako osoby fizyczne. Niemniej jednak dokumenty sprawozdawcze wskazują, że liczba instytucji kultury, do których adresowano działania, wynosiła w pierwszych dwóch latach trwania Programu 20, natomiast w 2018 r. wskaźnik ten wyniósł 40.

Podobne trudności występują z precyzyjnym określeniem liczby animatorów włączonych do działań BMK. Z całą pewnością stwierdzić można, jak duża liczba osób została objętych każdego roku szkoleniami i warsztatami. W 2016 r. były to 143 osoby, w 2017 r. 84 osoby, w 2018 r. 111 osób. Przy czym częściowo w puli tej znalazły się osoby, które uczestniczyły w więcej niż jednym szkoleniu lub warsztacie. Ważnym wskaźnikiem była również liczba grantobiorców, wśród których musiały znajdować się osoby fizyczne – animatorzy kultury. W latach 2016–2017 przyznano finansowanie 14 projektom każdego roku. W 2018 r. liczba grantobiorców wyniosła 17.

Praktyka współpracy z instytucjami kultury nie doprowadziła do wyraźnego podziału tych podmiotów na kategorie (np. kluczowych partnerów, uczestników sieci, grantobiorców). Nie ulega jednak wątpliwości, że instytucje kultury były w 2016–2018 głównymi partnerami i odbiorcami większości działań PPK. Osoby zaangażowane w Program zwracają uwagę, że przedstawiciele instytucji kultury okazali się najaktywniejsi, jeśli chodzi o udział w konferencjach, spotkaniach informacyjnych, szkoleniach i warsztatach oraz faktycznej realizacji projektów grantowych. Swego rodzaju priorytet nadany współpracy z instytucjami kultury znalazł również odzwierciedlenie w wybranych przez Operatora tematach do badań diagnostycznych w latach 2017–2018 oraz już w nowej edycji PPK, w roku 2019. W dużej mierze dotyczyły one kwestii współpracy pomiędzy WOAK a lokalnymi instytucjami kultury, potrzebom pracowników i kadry zarządzającej tymi instytucjami, wpływu instytucji na rozwój amatorskiego ruchu artystycznego w regionie. Zdaniem osób związanych z PPK wynika to m.in. z długiej praktyki współpracy pomiędzy WOAK a lokalnymi instytucjami kultury, wcześniejszym wypracowaniem kanałów komunikacji oraz rozpoznaniem przez przedstawicieli lokalnych instytucji kultury wspólnych interesów z Operatorem PPK. Warunki te nie zostały spełnione np. w przypadku nauczycieli i szkół, co sprawiło, że współpraca z nimi okazała się o wiele trudniejsza i w efekcie ograniczona. Kwestia ta zostanie poruszona szerzej w dalszej części opracowania.

Mapa instytucji oświaty w województwie

Liczba placówek oświatowych w podziale na powiaty w 2018 r. według BDL GUS oraz SIO została przedstawiona w kolejnej tabeli.

Tabela 3. Instytucje oświaty w województwie podlaskim w podziale na powiaty

powiat	szkoly podstawowe	szkoly ogólnokształcące	zespolo szkół	szkoly artystyczne	domy dziecka i placówki opiekunczo- wychowawcze
augustowski	32	6	6	1	1
bialostocki	48	7	13	2	6
bielski	21	4	5	2	1
grajewski	22	6	8	3	0
hajnowski	15	5	6	1	2
kolneński	26	5	4	1	0
łomżyński	30	2	5	0	0
moniecki	17	5	7	2	0
sejneński	9	2	3	1	0
siemiatycki	18	6	8	1	0
sokólski	34	6	10	1	0
suwalski	19	1	1	0	1
wysokomazowiecki	26	8	7	3	0
zambrowski	20	4	4	1	4
m. Białystok	78	41	35	12	11
m. Łomża	12	14	12	3	1
m. Suwałki	14	13	11	2	1
ŁĄCZNIE	441	135	145	36	28

Źródło: BDL GUS, SIO, opracowanie własne

Podobnie jak w przypadku instytucji oraz animatorów kultury, przedstawienie precyzyjnych zestawień dotyczących liczby placówek oświatowych i nauczycieli współpracujących w Programie jest niemożliwe. Na podstawie dokumentów sprawozdawczych można odczytać, że liczba placówek oświatowych będących adresatami Projektu wynosiła odpowiednio: w 2016 r. – 20; w 2017 r. – 10; w 2018 r. – 30. Rola Kuratorium Oświaty polegała przede wszystkim na przekazywaniu informacji na linii Operator – szkoły, chociaż jak zostało wspomniane wcześniej, według stwierdzeń Operatora postawa Kuratorium, pomimo podpisania listu intencyjnego w sprawie współpracy przy realizacji PPK, była stosunkowo bierna.

Można w tym miejscu przypomnieć, że wymogi ubiegania się o fundusze w ramach konkursu na projekty lokalne nakazywały współpracę między animatorami i edukatorami (przede wszystkim nauczycielami), a więc liczba zaangażowanych nauczycieli formalnie równa jest przynajmniej wskazanej wyżej liczbie sfinansowanych projektów. Z drugiej strony jednak działania ewaluacyjne pokazały, że przynajmniej w części projektów udział nauczycieli w projekcie był jedynie nominalny, a ich zaangażowanie mogło sprowadzać się przede wszystkim do wyboru grupy uczniów do udziału w projekcie lub użyczenia przestrzeni szkolnej do zaplanowanych działań. Przypadki takie pokazują, że trudno jest oszacować liczbę nauczycieli realnie, aktywnie zaangażowanych w Podlaski Pomost Kultury. Nie ma również danych, które pozwoliłyby mówić o typach szkół, w których nauczyciele ci byli zatrudnieni (ewentualne statystyki zaciemniałby zresztą fakt, że w związku z wygaszaniem gimnazjów, część nauczycieli zmieniało w badanym okresie pracę).

Osoby zaangażowane w PPK zwracają uwagę, że współpraca z nauczycielami i szkołami była w latach 2016–2018 jednym z trudniejszych wyzwań stojących przed Operatorem. Sformułowano dwie podstawowe bariery po stronie instytucji edukacyjnych, zresztą w jakimś stopniu powiązane ze sobą. Po pierwsze, zwracano uwagę na sztywność instytucji oświatowych (szczególnie w porównaniu z instytucjami kultury) – konieczność wtłaczania edukacji kulturowej w ramy podstawy programowej oraz podziału przedmiotowego, a także niski poziom kreatywności nauczycieli. Innym, bardzo wyraźnym problemem jest sztywność czasowa, wynikająca z kalendarza szkolnego oraz kalendarza BMK. Dla przykładu duża część projektów grantowych realizowana była w okresie wakacyjnym, co nie sprzyjało aktywnemu

uczniom nauczycieli. Po drugie, zwracano uwagę na brak motywacji ze strony kadry nauczycielskiej (więcej nauczycieli angażowało się w dodatkowe zajęcia, kiedy potrzebowali ich do osiągnięcia awansu zawodowego; przepracowanie i wypalenie zawodowe nauczycieli; zbyt niskie zarobki; brak czasu lub chęci na zainteresowanie się ideą PPK). Co prawda osoby zaangażowane w PPK były w stanie podać również przykłady nauczycieli bardzo aktywnie zaangażowanych w Program (m.in. w projekty grantowe), niemniej nie mogli odnaleźć tutaj określonych wzorów, modeli działania, które motywowały nauczycieli do wyťažonej pracy. Łączono to przede wszystkim z ich indywidualnymi cechami, zainteresowaniem kulturą, otwartością na innych, długą historią współpracy z sektorem kultury. W niektórych przypadkach narzuca się tu typ osobowy „siłaczki”. Z drugiej strony podczas wywiadu grupowego z pracownikami WOAK zwrócono uwagę, że w latach 2016–2018 nie prowadzono żadnych działań diagnostycznych skierowanych wprost do nauczycieli. Działania takie mogłyby pomóc w rozpoznaniu rzeczywistych potrzeb i barier ich udziału w Programie, przygotowaniu optymalnej z ich punktu widzenia oferty szkoleniowej czy wypracowaniu skuteczniejszej komunikacji z tą grupą. Do tego czasu Operator jest do pewnego stopnia uzależniony od przyjętych hipotez, wyobrażeń lub – być może krzywdzących – stereotypów (np. nauczyciel jako osoba generalnie niezainteresowana uczestnictwem w kulturze).

Udział organizacji pozarządowych w Programie

Poza instytucjami kultury oraz oświaty w PPK uczestniczyli również przedstawiciele **organizacji pozarządowych**. Oczywiście, z przyczyn omówionych powyżej, precyzyjne zestawienie współpracujących organizacji jest niemożliwe (w tym przypadku należy zwrócić uwagę na podwójne afiliacje części osób zaangażowanych w działania PPK, np. działający w organizacjach pozarządowych pracownicy instytucji kultury lub nauczyciele). Na podstawie dokumentów sprawozdawczych można odczytać, że liczba organizacji zaangażowanych w PPK mieściła się rocznie w przedziale 20–30.

Stałym partnerem Operatora w 2016–2018 była Fundacja SocLab, odpowiedzialna za realizację działań diagnostycznych i ewaluacyjnych w obszarach wyznaczonych przez WOAK lub NCK. Fundacja, będąca najbardziej doświadczoną organizacją pozarządową w regionie w zakresie prowadzenia badań społecznych (w tym badań kultury), kontynuowała współpracę z Operatorem również w roku 2019.

Podsumowując charakter i jakość sieci współpracy z różnymi podmiotami w ramach PPK, osoby związane z Programem zwróciły uwagę, że w latach 2016–2018 udało się tę sieć rozbudować i wzmocnić. Przyjmując, że w centralnym jej punkcie znajduje się Operator, udało się, po pierwsze, nawiązać współpracę z podmiotami, z którymi WOAK nie współpracował ściśle przez rozpoczęciem Programu, a po drugie – wzmocnić i rozbudować współpracę z podmiotami (lub ich przedstawicielami), z którymi współpracował do tej pory. Trudniejszym zadaniem było stworzenie bezpośrednich powiązań pomiędzy podmiotami zajmującymi się edukacją kulturową w województwie podlaskim, ale jak twierdzą osoby zaangażowane w PPK, przynajmniej częściowo się to udało. Według ich wiedzy uczestnicy Programu zwracają się do siebie bezpośrednio w celu wymiany informacji i doświadczeń, odwiedzają się nawzajem, poznając konteksty i modele funkcjonowania kultury w poszczególnych społecznościach lokalnych województwa. Jednocześnie Operator wciąż otrzymuje głosy zapotrzebowania na większą liczbę działań umożliwiających dalsze sieciowanie i wzmocnianie współpracy pomiędzy podmiotami w województwie. Sugeruje to, że obecnie proces tworzenia sieci wymaga kontynuacji, a zasadność takich działań rozpoznawana jest nie tylko przez Operatora, ale również inne podmioty. Należy jednak ponownie podkreślić, że udział w sieci w największym stopniu dotyczy instytucji kultury, nieco rzadziej organizacji pozarządowych (w tym przypadku najczęściej włączały się bodaj organizacje, które miały już doświadczenie współpracy z instytucjami bądź też ich zasoby kadrowe częściowo się pokrywały), natomiast zdecydowanie najrzadziej szkół i nauczycieli.

Środki na zadania

Na zakończenie tej części opracowania wspomnieć można również o innych – poza WOAK – podmiotach na terenie województwa, które udzielają środków

finansowych (dotacji, grantów) na zadania z zakresu edukacji kulturowej. Należy zwrócić uwagę na trzy ich kategorie.

1. Pierwszą stanowią jednostki samorządu terytorialnego. Najważniejszymi aktorami są tu Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, dofinansowujący działania przede wszystkim w ramach programu „Edukacja kulturalna dzieci i młodzieży”, oraz samorządy szczebla gminnego (w największym zakresie miasto Białystok poprzez dofinansowanie zadań z zakresu „kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego”). Środki przekazywane są w ramach otwartych konkursów ofert dla organizacji pozarządowych. Są to względnie stabilne źródła pozyskiwania środków.
2. Innym przykładem są instytucje i organizacje działające w sposób ciągły w województwie podlaskim, które okresowo przyjmują lub przyjmowały rolę Operatorów programów regrantingowych. Można wskazać tu np. Stowarzyszenie 9/12, będące Operatorem Programu „W różnorodności siła!”, finansowanego z budżetu województwa podlaskiego, lub środki przekazywane przez lokalne instytucje kultury w ramach programu Dom Kultury+, finansowanego przez Narodowe Centrum Kultury (np. Wasilków). Są to najczęściej niewielkie środki przeznaczone dla grup nieformalnych na małe i jednorazowe działania.
3. Wreszcie trzecią kategorię stanowią podmioty ogólnopolskie wspierające działania z zakresu edukacji kulturowej również w województwie podlaskim. Dobrym przykładem jest fundacja Orange, organizująca m.in. tzw. Pracownie Orange (5 w województwie podlaskim). Fundacja pomaga zakładać, a następnie prowadzić multimedialne świetlice w małych społecznościach, urozmaicać ich ofertę, oferuje granty na realizację projektów społecznych i edukacyjnych.

Wydaje się, że w interesie Operatora jest zacieśnianie współpracy również z tymi podmiotami, przede wszystkim działającymi w sposób ciągły na obszarze województwa podlaskiego. Naturalnym kierunkiem powinno być pogłębianie współpracy z Urzędem Marszałkowskim Województwa Podlaskiego, tym bardziej że jest on organizatorem WOAK. Wydaje się, że możliwości współpracy na tej linii w latach 2016–2018 nie zostały wykorzystane.

III Obszar: Obszary strategicznej interwencji w skali województwa w ramach BMK

Obszary z dużym potencjałem rozwoju edukacji kulturowej:

W toku PPK zadania informacyjne (otwarte spotkania dotyczące programu, komunikaty medialne) były realizowane w każdym z powiatów województwa podlaskiego. W przypadku części zadań sieciujących – takich jak dyskusyjne fora kultury – starano się organizować je w różnych częściach województwa, aby zapewnić łatwiejszy dostęp przedstawicielom kadr kultury z różnych podregionów. Poza Białymstokiem organizowano je więc w północnej części województwa (Suwałki, Augustów) oraz na obszarze dawnego województwa łomżyńskiego (Łomża, Wołomin).

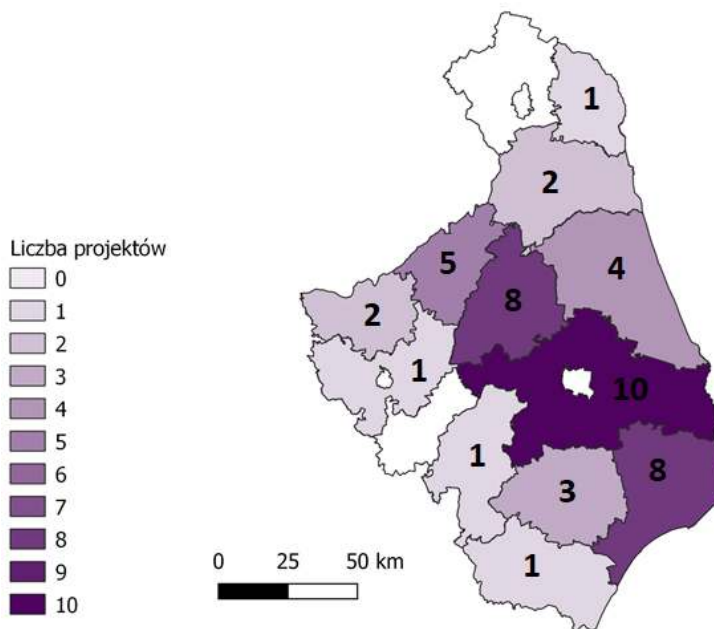
W tabeli oraz na mapie poniżej przedstawiono natomiast geograficzny rozkład projektów grantowych zrealizowanych w ramach Podlaskiego Pomostu Kultury w latach 2016–2018 w podziale na powiaty.

Tabela 4. Projekty lokalne w latach 2016–2018 w podziale na powiaty

powiat	projekty lokalne
augustowski	2
bialostocki	10
bielski	3
grajewski	5
hajnowski	8
kolneński	2
łomżyński	1
moniecki	8
sejneński	1
siemiatycki	1
sokólski	4
suwalski	0
wysokomazowiecki	1
zambrowski	0

Źródło: WOAK, opracowanie własne

Mapa 4. Projekty lokalne w latach 2016–2018 w podziale na powiaty

Źródło: WOAK, opracowanie własne

Dysproporcje widoczne w powyższej tabeli częściowo wynikają z różnicy w wielkościach poszczególnych powiatów (np. powiat białostocki jest największym powiatem w Polsce) i ich potencjałów ludnościowych. Niemniej warto zwrócić uwagę na pewne charakterystyki podregionalne. Najwięcej dofinansowanych projektów lokowało się w trzech obszarach województwa. Po pierwsze, był to podregion białostocki, obejmujący środkową część regionu – powiaty białostocki, sokólski i moniecki. Zaskoczeniem może być wysoka aktywność wnioskodawców z powiatu monieckiego, gdyż plasuje się on zazwyczaj poniżej średniej, jeżeli chodzi o wskaźniki kultury w regionie (pomogła tu m.in. aktywność animatorów z małych miejscowości, takich jak Jaświły czy Krypno). Po drugie, była to południowo-wschodnia

część województwa, przede wszystkim powiat hajnowski i częściowo bielski. Ten obszar, zamieszkiwany – co istotne – przez duże grupy mniejszości (narodowych, etnicznych, religijnych), tradycyjnie wyróżnia się, jeśli chodzi o wskaźniki kultury w województwie. Po trzeciej była to północna część dawnego województwa łomżyńskiego – powiaty grajewski, kolneński. O wiele mniejsza liczba grantów lokowała się w południowej i południowo-zachodniej części województwa (powiaty zambrowski, wysokomazowiecki, siemiatycki), które zazwyczaj charakteryzują najgorsze wskaźniki kultury. Pewnym zaskoczeniem może być natomiast stosunkowo mała liczba projektów pochodzących z Suwalszczyzny, np. stosunkowo aktywnych kulturowo powiatów sejneńskiego i augustowskiego. Podsumowując, można więc zauważyć, że choć rozmieszczenie projektów BMK pokrywa się z grubsza z rozkładem innych wskaźników kultury w województwie podlaskim, to występują tu pewne przesunięcia (np. wyższa niż zazwyczaj aktywność w powiecie monieckim, niższa w sejneńskim lub augustowskim). Wyjaśnienie tego zjawiska wymagałoby dokładniejszych badań, można jednak przyjąć hipotezę roboczą, że przynajmniej w części jest to efekt skuteczności działań sieciujących ze strony Operatora (animatorzy z powiatu monieckiego, znajdując się bliżej Białegostoku, mieli m.in. więcej szans na uczestnictwo w aktywnościach w ramach PPK).

Zróżnicowanie tematyczne i organizacyjne projektów utrudnia osobom zaangażowanym w PPK wskazanie określonych, wyraźnych modeli dobrych praktyk (lub ich korelacji z rozmieszczeniem geograficznym czy typem gminy). Natomiast wprost zwracano uwagę, że szczególnie wartościowe były projekty, w których: 1) zaistniała rzeczywista współpraca międzysektorowa, rozumiana przede wszystkim jako współpraca z nauczycielami; 2) istniała duża szansa na trwałość efektów (np. pokłosiem projektów było powstanie koła zainteresowań, grupy artystycznej, strony internetowej prowadzonej przez uczestników); 3) istniało przełożenie na społeczność lokalną (np. w postaci współpracy międzypokoleniowej, możliwości skorzystania z efektów projektu przez okolicznych mieszkańców). Warto zwrócić uwagę na te spostrzeżenia płynące z rozmowy z osobami zaangażowanymi w Projekt, ponieważ nawiązują one w zasadzie do kryteriów konkursów BMK. Pośrednio wskazuje to więc na fakt, że część projektów, spełniając warunki formalnie, nie wykorzystało w pełni możliwości płynących z Programu.

Obszary problemowe wymagające wsparcia w zakresie edukacji kulturowej

Jak zostało wspomniane wyżej, działania informacyjne PPK prowadzone były w każdym z powiatów województwa, a działania sieciujące – w każdym z trzech najważniejszych podregionów (bialostocki, suwalski, łomżyński), a więc uznać można, że dystrybucja działań była prowadzona możliwie równomiernie na obszarze całego regionu. Nierównowaga pod względem miejsc realizowanych projektów lokalnych w dużej mierze pokrywa się z rozpoznanymi obszarami lepiej lub gorzej rozwiniętymi pod względem aktywności kulturalnej, nie jest więc sama w sobie dużym zaskoczeniem. Odsyła natomiast do pytania o świadome wykorzystanie narzędzi Programu w kontekście regionalnej polityki kulturalnej. Innymi słowy, chodzi o ustalenie, czy wsparcie Programu powinno kierować się tam, gdzie istnieją kadry kultury gotowe do podjęcia nowych wyzwań, dysponujące odpowiednim kapitałem społecznym i kulturowym, czy raczej do tych obszarów województwa, które w większości wskaźników kultury należą do grona „maruderów”. Praktyka PPK w latach 2016–2018 pokazuje, że na Programie skorzystali przede wszystkim przedstawiciele aktywniejszych społeczności, organizacji i instytucji, którzy posiadali odpowiednie kompetencje i doświadczenie w pracy projektowej i kreatywnej. Osoby zaangażowane w PPK zdają sobie z tego sprawę, jednocześnie wskazując na ograniczone możliwości niwelowania dysproporcji przy pomocy narzędzi Programu. Zwracano uwagę m.in. na mniejszą frekwencję na spotkaniach informacyjnych w południowo-zachodniej części województwa, a jednocześnie napięte terminarze roczne realizacji działań narzuconych przez ogólnopolski format Programu BMK, co utrudnia wzmoczoną pracę w określonych podregionach województwa. Z drugiej strony przedstawiciele Operatora zwracają uwagę, że musi tu nastąpić pewien proces. Trudno jest wyobrazić sobie szybki wzrost wskaźników uczestnictwa w Programie przedstawicieli określonych podregionów, skoro wiele innych danych sugeruje wyraźne różnice kulturowe pomiędzy częściami województwa. Być może najwłaściwszą ścieżką działań na rzecz ich niwelowania byłoby postulowane wyżej wzmocnienie współpracy pomiędzy Operatorem a Urzędem Marszałkowskim.

IV Obszar: Diagnoza potrzeb odbiorców ostatecznych (dzieci i młodzieży) w zakresie edukacji kulturowej

Jakich odbiorców ostatecznych wspiera BMK

Przedstawiciele Operatora zwracają uwagę na fakt, że projekty grantowe obejmowały dzieci i młodzież na wszystkich etapach edukacji, począwszy od przedszkola, skończywszy na szkołach ponadpodstawowych. Stosunkowo najrzadziej działania były kierowane do uczniów tych ostatnich, ale ma to związek z faktem, że duża część projektów prowadzona była w małych miejscowościach, w których szkoły na tym poziomie nie występują. Ponadto część projektów kierowana była do różnych grup wiekowych odbiorców (np. osobne warsztaty dla młodszych i starszych dzieci). We wspartych projektach trudno byłoby wyróżnić dominującą grupę docelową dzieci i młodzieży lub typ placówki oświatowej, z którymi realizowano działania.

Projekty opierały się przede wszystkim na pracy warsztatowej dostosowanej do możliwości i potencjałów uczestników. W większości przypadków sposoby dotarcia do nich, rekrutacji do projektów oraz komunikacji odbywały się w oparciu na istniejącym otoczeniu instytucjonalnym – przede wszystkim szkołach oraz gminnych instytucjach kultury. Warto podkreślić, że udział szkół i nauczycieli w części projektów polegał w dużej mierze na rekrutacji odpowiednich grup uczestników.

Za dobre praktyki uznano przede wszystkim te projekty, które zabezpieczyły uczestnikom trwałość efektów, to znaczy, że ich pokłosiem było powstanie np. zespołu artystycznego, grupy zainteresowań, strony internetowej administrowanej przez młodzież itp.

Jak wygląda wsparcie odbiorców ostatecznych w ramach działań i zasobów Operatora regionalnego

Przedstawiciele Operatora zwracali uwagę, że w latach 2016–2018 nie było ze strony WOAK intencji wspierania określonych, wąsko zdefiniowanych grup dzieci i młodzieży. Szeroki zakres odbiorców projektów we wnioskowanych projektach uznany został za satysfakcjonujący. Podkreślano natomiast, że miarą sukcesów realizowanych projektów jest przede wszystkim ich trwałość oraz włączenie w okrąg ich oddziaływania nie tylko bezpośrednich uczestników (dzieci i młodzieży), ale również innych przedstawicieli społeczności lokalnej (ze szczególnym uwzględnieniem kontaktów międzypokoleniowych).

Potencjał Operatora, oprócz wsparcia finansowego, opiera się tutaj przede wszystkim na możliwości podnoszenia kompetencji osób zaangażowanych w działania aktywności kulturowej. Zwracano natomiast uwagę na pewne potencjalne problemy czy ograniczenia związane ze współpracą z dziećmi i młodzieżą, przede wszystkim z diagnozowaniem ich potrzeb oraz ewaluacją działań podjętych w projekcie. Po pierwsze, wszelkie badania diagnostyczne czy ewaluacyjne prowadzone na dzieciach i młodzieży stanowią wyzwanie proceduralne (zgody opiekunów) oraz wymagają szczególnej ostrożności na etapach conceptualizacji i operacjonalizacji. Po drugie, na co wskazują przedstawiciele Operatora, często potrzeby te są faktycznie kreowane przez otoczenie instytucjonalne dzieci i młodzieży (nauczycieli, pracowników instytucji kultury), trudno jednak oszacować, na ile są one internalizowane przez samych uczestników projektów oraz jak ważne są dla społeczności lokalnej, w której mieszkają. Można więc powiedzieć, że Operator oczekiwałby pełniejszej i rzetelnej wiedzy na temat potrzeb kulturowych dzieci i młodzieży, informacje takie są jednak trudne do zdobycia, a następnie zinterpretowania.

Podsumowanie diagnozy

Poniżej przedstawione zostaną najważniejsze wnioski oraz związane z nimi decyzje strategiczne do realizacji w ramach PPK w latach 2020–2021. Zostały one podzielone na trzy obszary tematyczne i zaprezentowane w formie tabelarycznej.

Decyzje strategiczne Operatora w zakresie budowania systemu wsparcia edukacji kulturowej

wniosek	decyzja/zadanie Operatora	czas wykonania
<p>Słaba współpraca Operatora z instytucjami regionalnymi odpowiedzialnymi za politykę kulturalną oraz wspierającymi sektor oświaty.</p>	<p>Nawiązanie lub odnowienie formalnych umów o współpracy z Urzędem Marszałkowskim Województwa Podlaskiego, Kuratorium Oświaty, przynajmniej 1 JST na obszarze każdego z powiatów województwa podlaskiego.</p> <p>Nawiązanie współpracy z ODN-ami w zakresie nie tylko informacji o szkoleniach, ale wspólnej organizacji szkoleń.</p> <p>Wystąpienie do przedstawicieli JST z informacją o Programie, by zachęcali szkoły, których są zwierzchnikami.</p>	<p>Do końca 2020 roku.</p>

diagnoza

Istnieją wspólne pola znaczeniowe dla działań BMK i zapisów strategii różnych podmiotów zajmujących się edukacją kulturalną.	Opracowanie materiału do szkół, wskazującego, w jakim zakresie EK może wspomóc realizację ich zadań strategicznych.	
Konieczność intensyfikowania działań informacyjnych i promocyjnych na obszarach charakteryzujących się najslabszymi wskaźnikami kultury w województwie (również realizacji projektów grantowych w ramach PPK).	Zwiększenie liczby spotkań informacyjnych na obszarze powiatów wysokomazowieckiego, zambrowskiego, siemiatyckiego, suwalskiego, sejneńskiego w stosunku do okresu 2016–2018.	Do końca 2021 roku.

Decyzje strategiczne Operatora dotyczące budowania partnerstwa kultury i edukacji

wniosek	decyzja/zadanie Operatora	czas wykonania
Słaba rozpoznawalność uczestników sieci lub brak jasnych działań związanych z budowaniem sieci i pisaniem, czym jest sieć.	Zwiększenie liczby wydarzeń sieciujących (np. dyskusyjnych forów kultury, konferencji, giełd projektów) w stosunku do okresu 2016–2018. Zdefiniowanie, jak Operator rozumie sieć. Stworzenie kanału informacyjnego, czytelnego dla dzieci i młodzieży – np. FB lub Instagram.	Do końca 2021 roku.

Kontynuowanie prób mocniejszego włączenia instytucji oświatowych do programu PPK.	Próba diagnozy potrzeb nauczycieli i placówek oświatowych wobec działań edukacji kulturowej.	Do końca 2020 roku.
	Włączanie do Programu przedstawicieli instytucji oświatowych w roli doradców przy programowaniu działań PPK w następnych latach.	Do końca 2021 roku.

Decyzje strategiczne Operatora dotyczące odbiorców ostatecznych

wniosek	decyzja/zadanie Operatora	czas wykonania
Najbardziej wartościowe projekty grantowe kierowane są nie tylko do dzieci i młodzieży, ale szerzej – do społeczności lokalnej.	Dowartościowanie takich projektów szczególnym wsparciem ze strony Operatora, promowanie ich jako dobrych praktyk.	Do końca 2021 roku.
Istotne jest podjęcie prób lepszego diagnozowania potrzeb dzieci i młodzieży oraz ewaluacji projektów z ich udziałem.	Wypracowanie narzędzi diagnostycznych i ewaluacyjnych, które mogłyby być wykorzystywane przez grantobiorców.	Do połowy 2020 roku.
Istotne jest prowadzenie monitoringu dotyczącego trwałości efektów projektów.	Przeprowadzenie badania i opracowanie rekomendacji dotyczących możliwości zwiększania trwałości efektów projektów w ramach BMK.	Do końca 2020 roku.

<p>Istotne jest zdiagnozowanie potencjalów i problemów rozwoju edukacji kulturowej w części województwa charakteryzującej się najsłabszymi wskaźnikami kultury.</p>	<p>Próby zacieśniania współpracy z animatorami i edukatorami pochodzącymi z tej części regionu oraz podjęcie działań terenowych dotyczących wymienionego obok problemów.</p> <p>Szukanie w tych społecznościach celowo wybranych osób (liderów lokalnych), które mogą stać się ambasadorami BMK (także wśród aktywnych nauczycieli będących uczestnikami różnych projektów).</p>	<p>Do końca 2021 roku.</p>
---	--	----------------------------

Bibliografia

- M. Białous i in., *Diagnoza stanu edukacji kulturowej w województwie podlaskim*, Białystok 2016.
- A. Celiński, M. Białous, *DNA Miasta Białystok: Diagnoza stanu miejskiej polityki kulturalnej*, Białystok 2017.
- *Program Rozwoju Edukacji Województwa Podlaskiego do 2013 roku*, Białystok 2007.
- *Program Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2020*, Białystok 2008.
- *Program Rozwoju Turystyki i zagospodarowania turystycznego województwa podlaskiego w latach 2010–2015*, Białystok 2009.
- *Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego*.
- *Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2020*, Białystok 2014.
- *Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*, Białystok 2013.

Publikacja zrealizowana w ramach zadania Bardzo Młoda Kultura 2019–2021 – woj. podlaskie organizowanego przez Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku będącego częścią programu Bardzo Młoda Kultura, prowadzonego przez Narodowe Centrum Kultury.

Raport dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – na tych samych warunkach 3.0 Polska (BY-SA). Treść licencji dostępna jest na stronie: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/legalcode>

Dofinansowano ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu Bardzo Młoda Kultura 2019–2021.